

O‘ZBEK VA INGLIZ OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA EVFEMIYA FENOMENI, KONTEKSTLI EVFEMIZMLAR VA ULARNING TARJIMASI

Samarqand davlat chet tillari institute 1-bosqich doktoranti

Kabilova Sayyora Abdukarimovna

sayyoramohizodali@gmail.com

ANNOTATSIYA OAV matnlarida evfemizmlardan foydalanish muayan nozik mavzularni muhokama qilishda ijtimoiy keskinlikni bartaraf etishga yordam beradi. Ommaviy axborot vositalari keng ommaga qaratilgan bo‘lib, ma’lum darajada jamiyatning real faktlarga va munosabatiga ta’sir qiladi va shakllantiriladi. Shuning uchun gazeta va jurnal nashrlari mualliflari ko‘pincha odamlarda salbiy his-tuyg‘ularni uyg‘otadi.

ABSTRACT The use of euphemisms in media texts helps to eliminate social tension when discussing specific topics. Therefore, the authors of newspaper and magazine publications often arouse negative feelings in people.

Key words: evfemizmlar, jamoat arboblari, diplomat, iqtisodchi, nomzodlar, ommaviy axborot, siyosat.

Shu maqsadda evfemizmlardan nafaqat jurnalistlar, balki siyosatchilar, iqtisodchilar, jamoat arboblari ham foydalanadilar. Bu evfemizmlar to‘plami davlatlar ichidagi va o‘rtasidagi siyosiy va diplomatlar va siyosatchilar hal qilishlari kerak bo‘lgan muloqot muammolarini faqat to‘g‘ridan-to‘g‘ri nomzodlar yordamida, aylanma yo‘llarsiz, tashbehlersiz, sukut saqlamasdan, kamuflyajsiz, ya’ni barcha evfemizmlarsiz hal qilib bo‘lmaydi. Ingliz ommaviy axborot vositalari matnlarida evfemizmlar. Diplomatiya (siyosat) *New Brand of Activist Taken Aim at Ukraine War and Climate Crisis, Together* (Yangi Brend faoli Ukraina urushi va iqlim inqirozini birgalikda nishonga oldi) [<https://www.nytimes.com/2022/06/20/world/asia/ukraine>]. Bu yerda *activist* so‘zining

manosi *a person willing to break the law in pursuit of his beliefs* o'z fikrini gapiradigan va qonunni buzadigan odamlar. *New York Times Wants You to Believe Obama “Misspoke” the 36 Times He Said Americans Could Keep Insurance* [<https://www.dailysignal.com/2013/11/06/>] Ushbu misollarda “*misspoke*” so‘zi inkor prefix bilan tuzilgan evfemizmdir. -*Mis* old qo‘shimchasi “*to lie*” so‘zi o‘rnida ishlatilgan. *As local news outlets disappear, they leave behind an information vacuum that makes way for the spread of misinformation on social media and through “pink slime” media platforms, which appear to be organic local news but instead feature mostly algorithmically-generated articles repurposed from other outlets and public data sets.* [<https://time.com/5932520/covid-19-local-news/>]. Bu misolda *misinformation* inkor prefiksi *mis* – bilan tuzilgan va yolg‘on ma’nosida ishlatilgan. “*OK... that’s going to be special,*” *laughed US director of National Intelligence Dan Coats when told about it. Why that reaction? Well, the US intelligence services were at the centre of the aforementioned fall-out, after the president seemed to reject their view on Russian meddling in the 2016 US election and side with Moscow instead. Mr Trump said later he’d fluffed his lines and had meant the opposite. Our Trump-Putin toolkit helps explain it all* [<https://www.bbc.com/news/uk-44888504>] Ta’kidlangan iboralar evfemizm bo‘lib, uning satrlarini bo‘rttiradi *fluffed his lines* – mathndagi so‘zlarni unutib qo‘ydi *forget the text* so‘ziga teng va evfemizmlar parafraza yordamida shakllangan. Bu esa kitobxonga vaziyatni yaxshilash va neytral baho berishni ta’minlaydi.

O‘zbek ommaviy axborot vositalari matnidagi evfemizmlar.

Murojaat tegishli tartibda o‘rganilganda, haqiqatan ham, nohalol raqobat natijasida tadbirkor faoliyatiga to‘sqinlik qiluvchi holat mavjudligi aniqlandi. Tegishli tartibda bayonnoma rasmiylashtirilib, sudga yuborildi. Sud tomonidan ko‘rilgan ishda fuqaro Z.T o‘z xatosini to‘g‘ri tushunib, Tovar belgisidan noqonuniy foydalanishni to‘xtatish va oz‘ Tovar belgisini yaratish haqida ko‘rsatma berdi. [2023 28.02 <https://yuz.uz/uz/news/>]. Bu yerda *o‘z xatosini to‘g‘ri tushundi* evferizmni buni noto‘g‘ri ekanligini angladi so‘zi bilan almashtirilgan. Xozir esa “*Charite*” aytyabdiki, bu

zaharlanish sog'lik uchun oqibatlarsiz ham qolishi mumkin, ya'ni u to'liq, yuz foiz tiklanadi. Zaharlanishi yo'q, shu bois tiklanadi. Agar zaharlanish bo'masa, hammasi, tabiiyki, tiklanadi. [<https://oz.sputniknews-uz.com/20201008/>]. Oqibatsiz qoldirish xech qanday chora ko'rmaslik yoki jazolamaslik demakdir. Bu yerda salbiy baholashni kamaytirish va yumshatish imkonini beruvchi ma'lum bir noaniqlik mavjuddir. Aqsh elchixonasi yaqinda O'zbekistonning davlat siyosatidagi muhim o'zgarishlar sababli ozodlikka chiqarilgan uzoq muddatli vijdon mahkumlari Muhammad Bekjonov, Isroiljon Xoldorov va Yusuf Ro'zimurodovni mamnuniyat bilan kutib oldi. [<https://uz.usembassy.gov/uz/>]. Bu yerda evfemizmlar vijdon mahkumlari – siyosiy mahbuslar, davlaat xoinlari. Mualliflar to'g'ridan- to'g'ri gapirishdan qochishgan. Britaniya ommaviy aborot vositalari mantlarida diplomatiya mavzulari asosan evfemik tarzda ifodalanadi. **Hokimiyatning repressiv xatti-harakatlari.** Evfemizmlar – bu jamiyatning turli sohalarida hokimiyat tomonidan haqiqatni yashirish yoki ularga yaxshiroq ma'lumot berish uchun qilingan harakatlardir. **Ingliz ommaviy axborot vositalari matnlarida evfemizmlar.** *British Gas owner Centrica and Shell have posted huge profits due to rising energy prices, as UK households face even higher energy bills.* Daromaddan ulush olish uchun evfemizm kontekstda *to grab* ma'nosida qo'llaniladi – o'zi uchun biror narsani to'g'ri tortib olish uchun uzun parafrazlar yordamida shakllanadi. *“It's often said truth is the first casualty of war,” BBC director-General Tim Davie said. “In a conflict where disinformation and propaganda is rife, there is a clear need for factual and independent news people can trust – and in a significant development, millions more Russians are turning to the BBC.”* [<https://thehill.com/homenews/media/596534>].

Ushbu kontekstdagi conflict evfemizm bo'lib xizmat qiladi va salbiy his-tuyg'ular va istalmagan ma'nolarni belgilash uchun *war* – urush so'zi bilan almashtriilgan.

O'zbek ommaviy axborot vositalari matnidagi evfemizmlar.

Xavfsizlikni ma'minlashga qaratilgan keng qamrovli “Tozalash” tadbiri uyushqoqlik bilan davom ettirilmoqda. Tadbir davomida aniqlanayotgan

huquqbuzarliklar o'z vaqtida bartaraf etilyapti. [<https://kun.uz/uz/126957> 11.03.2016]
Hududda tozalash tadbiri evfemizm bo'lib, hududdagi barchaning hayotni dushmandan asrashni anglatadi. *Andijonda quyon uchun ajratilgan pullar "quyon bo'ldi"* [<https://aniq.uz/yangiliklar/03.05.2021>] Bu yerda pullar quyon bo'ldi evfemizmi ajratilgan mablag'lar mansabdor shaxslar tomonidan o'zlashtirilganligini anglatadi. *G'aniev, shuningdek, nima sababdan videoda Oliy majlis Qonunchilik palatasi deputatni Mag'firat Xushvaqtovanning yaqinda shifokorlarning huquqini himoya qilib, bildirgan fikrlarini ham noto'g'ri deb, deputatni populizmda ayblanganini savol ostiga oladi. Bu va bu kabi boshqa deputatlarga bog'chiqargan salbiy holatlar huddi deputatlarga "signal" berish uchun, ogohlantirish maqsadida tayorlangandek tuyulganini aytadi.* [<https://www.qalampir.uz/news/bayram-kunlari-ob-xavo-qanday-boladi-17787>].

Signal evfemizmi yuqori olrganlarning aralashuvini talab qiladigan nomaqbul narsa haqida ogohlantirishni anglatadi. *Aftidan, AQSH inspektorlari "oldingi chiziq yaqinda" ko'rinmaydi, biroq Ukraina xaritasida xavfsiz joylar yuq. Pentagondagi yo'qotishlar oshib borishi bilan amerikaning qurol-yarog' ta'minoti ustidan nazorat qilishning yangi formati Rossiya va NATO o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri harbiy to'qnashuvga olib kelishi mumkin. Xuddi shu tarzda, Tonkin ko'rfazida Amerikaning ikkita esminesi o'qqa tutilgandan so'ng, Aqshning Vetnamdagi urushi boshlandi.* [<https://oz.sputniknews-uz.com/20221105/pentagonning-ukrainadagi-revizorlari-xayr-qurol-297445426.html>]

Harbiy to'qnashuv iborasi evfemizmdir, chunki u parafrazalash yordamida hosil bo'lgan urushni anglatadi. *Jizzax garnizonida joylashgan Maxsus operatsiyalari kuchlari bo'linmalariga yaqinda qabul qilingan yosh harbiy xizmatchilar bilan maxsus mashg'ulotlar tashkil etildi.* [<https://www.gazeta.uz/oz/2019/09/05/maxsus-mashgulot/>]

Bu yerda maxsus kuchlar evfemizmi mamlakatdagi ichki qarshilikni bostirish uchun armiyani anglatadi. *Rossiyaning Ukrainaga keng ko'lamlo harbiy bosqini boshlanganining bir yilligi munosabati bilan Xitoy Xalq Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi mamlakatning mojaroni siyosiy hal qilish bo'yicha pozitsiyasini e'lon qildi. Pozitsiya 12 banddan iborat.* [<https://www.gazeta.uz/oz/2023/02/24/china/>]. Bu

to'qnashuvlar va keng ko'lamli jangovar harakatlarni boshlash misollari urush (boshlash suzining mamlakatni himoya qilish o'rniga o'z pozitsiyasini himoya qilish uchun evfemizmlaridir. *“Tinchlikparvarlik hamda xalqaro tashkilotlarning taklifini inobatga olgan holda Ozarbayjon hukumati harbiy harakatlarni bir tomonlama to'xtatishga qaror qiladi va yaqin vaqt ichida hududni tark etadi”, - dedi u.* [<https://kun.uz/uz/129418?q=%2Fuz%2F129418>]. Harbiy harakatlarni to'xtatish evfemizmi shakllangan urushlarni to'xtatish evfemizmi shakllangan urushlarni to'xtatish / tinchlik o'rnatish degan ma'noni anglatadi.

§3.2.2Evfemizmlarning strukturaviy va hosilaviy xususiyatlarga mos keladigan til sifatida.

Analitik evfemizm bosqichining birinchi xususiyati ularning strukturaviy va so'z yasovchi xususiyatlarini kommunikativ-pragmatik o'rganishdir. Asosiy so'z yasash modellarining strukturaviy xususiyatlarini aniqlash fonetik evfemizm jarayonini chuqurroq tushunish imkonini beradi, bunda evfemizmlar leksik birliklar bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, evfemizmlar to'liq jumlar, ya'ni maqollar, yoki hatto butun matnlar ham bo'lishi mumkin. Biroq, siyosiy media nuqida evfemizm xarakteridagi haqiqiy matnlarni topish deyarli mumkin emas jadvalga asosan ot sifatida ifodalangan bir so'zli leksik birliklarning sifat va fe'l orqali qo'llanish chastotasi ko'rsatilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Арапова Эвфемизм // Русча: Энциклопедия. - 2-нашр. - М.: Bastard, 1998 йил. S.636.Белова Е.Е. К вопросу о номинативных типах эвфемизмов // Разноуровневые характеристики лексических единиц. - Смоленск, 2001.-Ч. 3.С. 95-100.
2. Боротнова Н.С. Замонавий тилдан фойдаланишдаги эвфемизмлар ва шахсларнинг лингвистик компетенсияси // Тилшунослик компетенсияси: Грамматика ва луғатлар: Коллежлараро.- Novosibirsk, 1998. - 1-қисм. С. 19-23.[KSAbdukarimovnahttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:IjCSPb-OGe4C](https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:IjCSPb-OGe4C)
3. [KSAbdukarimovnahttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:UeHWp8X0CEIC](https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:UeHWp8X0CEIC)
4. С.Кабиловаhttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:qjMakFHDy7sC
5. К.Sayyorahttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
6. К.Sayyorahttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC.
7. SKAbdukarimovnahttps://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fUnU7AgAAAAJ&citation_for_view=fUnU7AgAAAAJ:Y0pCki6q_DkC.